

Biztonságban a falakon belül és kívül – a reintegráció társadalmi jelentőségének vizsgálata női fogvatartottak esetében

Ács-Bíró Adrienn

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola,
Pécs, Magyarország
Belügyminisztérium gyakornoki rendszer, Budapest, Magyarország
E-mail: acs.adri001@gmail.com

Beérkezett: 2022. április 29.; Elfogadva: 2022. május 25.; Online megjelent: 2022. július 26.

Összefoglalás

Kutatásunk célja a női fogvatartottak oktatási szempontú profiljának felállítása. Arra a kutatói kérdéseinkre kerestünk választ, hogy a jelenlegi börtönoktatás módszertana adekvátan illeszkedik-e a női fogvatartottak képességeihez, illetve hogyan járul hozzá a sikeres reintegrációs neveléshez. Kutatásunk ezáltal a társadalomba való visszailleszkedést támogató törekvések körébe jól illeszkedik, azt biztonsági aspektusból vizsgálja. Eredményeink alapján megerősítést nyert, hogy a többségi iskola mintáján szerveződő börtönoktatás módszertana kevésbé hatékony az összetett problémahálával küzdő női elítéltek számára. A fogvatartottak képességstruktúráját tekintve a vizsgált csoport (N = 81) jelentős eltérést mutat a reintegrációt támogató életvezetési stratégia kialakításához szükséges kognitív területeken.

Kulcsszavak: reintegráció, női fogvatartottak, oktatás, foglalkoztatás, biztonság

Being safe within and without the walls – Social significance of reintegration

Adrienn Ács-Bíró

University Of Pécs „Education And Society” Doctoral School Of Education, Pécs, Hungary
Ministry of the Interior apprenticeship system, Budapest, Hungary

Summary

Our research objective was to create a profile of female detainees regarding education and training aspects. The focus of the research was on the investigation of this special, less investigated group of prison population. Our research was conducted in the Penitentiary and Prison Institute of Kalocsa, where our target group consisted of female detainees, just about to be released from their penitentiary or prison-level sentence (N = 81). In the course of our investigation, we used document analysis, meta-analysis of specialized literature, and a measuring tool that could be easily installed and used within the framework of prison education. By the use of Cognitive Profile Test, we measured cognitive operations on three main fields: cognitive abilities, information processing, school skills. We were looking for answers for the research question whether the methodology and thematic of contemporary prison education could adequately fit the abilities of female inmates, and how it could facilitate their successful reintegration. Therefore, our research fits well into the field of social reintegration endeavours, investigating it from the aspect of safety.

During a penal sentence, the prison and correction facilities have several responsibilities apart from the mere separation of criminals from society, including their preparation for reintegration through reintegration programmes. Besides the attention and motivation of the detainees, the success of these trainings also depends on the fact whether the general and individual developments can provide long-term lifestyle benefits. Integration into a normal lifestyle, the following of social standards and avoiding repeated criminal activities are all common interests, which constitute a foundation of secure society. In the case of active detainees, employment is an instrument of interior security, which also facilitates the sustainment of physical and mental health. For the individual, it evokes a feeling of social useful-

ness, thus supporting reintegration into society, while also helps to avoid depression and aggression caused by idleness. Therefore, the proper education of detainees is of utmost importance.

By the use of a complex testing method, which measures several areas, we set up the cognitive profile of the inmates, which could facilitate effective education by revealing the structure of abilities. We can confirm that in the course of education, neither the strengths (attention, holistic thinking) of women, nor their beneficial level of abilities are exploited sufficiently. On the other hand, there is no targeted help for their weaknesses (education abilities, abstraction, sequential thinking), thus the effects of developments are merely accidental. These areas of educative intelligence constitute essential criteria for not only successful education, but also for constructive lifestyle, therefore they deserve special attention, and their development is highly advised prior to any treatment/education/training. Our research confirmed that the methodology of prison education, established upon the pattern of mainstream schools is less efficient in the case of female detainees struggling with a complex network of problems. According to our outcomes, we can declare that the investigated group presents significant divergence in comparison with the characteristics of the adult population used as reference point. There are significant deficiencies concerning cognitive areas that are necessary for the establishment of life coaching strategies supporting reintegration. In order to avoid the invocation of dysfunctional impacts, the implementation of integration and the connection of safety objectives require diligent assessment; namely, the development of a coherent point of view and its joint methodology.

Keywords: reintegration, female detainees, education, employment, safety

Biztonság a büntetés-végrehajtásban

Napjainkban a büntetőjog, a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás koncepciója, valamint szerkezete központjában – *tettesnek és sértettnek* egyaránt – az ember védelmének, illetve tiszteletének kell állnia, amelyből levezethető szabadságának korlátja. A szabadosság nem egyenlő a szabadsággal. Az egyén számára éppúgy tiszteletben tartandó a törvényi szabályozás, mint mások szabadsága és jogai. A folyamat során szinergiában, azaz egy időben alkalmazva, egymás hatását támogatva és erősítve valósulhatnak meg a jogállamiság követelményei, valamint a társadalmi elvárások (Vókó 2012), azaz:

- az elkövető megbüntetése;
- a közrend és közbiztonság javítása;
- kártérítés a közösség felé;
- az áldozat sérelmének jóvátétele;
- illetve aktív szerepvállalás a bűnelkövetővé válás csökkentésében.

A büntetőjog lényegében olyan társadalomvédelmi jog, amely a végső eszköz a megsértett jogrend helyreállítására, ezért a biztonságos társadalom védelme érdekében kell azt alkalmazni (Polgár 2017).

A büntetés-végrehajtás ennek megfelelően az igazságszolgáltatás rendszerébe tartozó, sajátos feladatokat ellátó állami, fegyveres, rendvédelmi szerv, amely a közrend védelmében vesz részt. A közbiztonság érdekében a törvényben meghatározott szabadságelvonással járó büntetéseket, valamint elzárásokat hajtja végre (1995. évi CVII. tv., 2013. évi CCXL tv., 16/2014 (XII. 19.) IM rendelet). Egyik fő feladata, hogy a fogvatartottak reintegrációját bűnmegelőzési szándékkal segítse elő a hatékonysági mutatók, illetve a törvényi feladatmeghatározás teljesítése szerint.

A nevelési paradigma szerint a későbbi visszailleszkedés elősegítése, az erkölcsi és jogi szabályokhoz igazodó magatartás elsajátítása és a sérelem duplázása helyett a szenvedés elsimítása a cél (Zehr–Toews 2004). Az egyén

szükségleteire szabott, megfelelő bánásmóddal, a szakzerű és hatékony nevelési-oktatási programokon való önkéntes részvétellel, valamint személyiségfejlesztéssel humánus módon igyekeznek a társadalmi közösségbe illeszkedő, bűnméltól tartózkodó egyén magatartásformálására (Módos 1998; Módos 2003; Ruzsonyi 2003). A biztonságos társadalom érdekében a felelősségteljes állampolgár koncepciójára épít, vagyis a reparálás során az elítélt aktív szerepére számít. Az egyénnek a szabadságvesztés letöltése után akkor van bármiféle reintegrációs perspektívája, ha megtanul az ösztöneivel bánni, tudatában van cselekedeteinek következményeivel, képes az indulatait uralni, ismeri önmagát, sorsának kilátásait képes elővételezni – ehhez azonban a kognitív szemlélet elengedhetetlen.

Női fogvatartottak közegspecifikus jellemzői

A büntetés-végrehajtási intézetekben a differenciálás az adekvát kezelési, illetve biztonsági tevékenység tervezésének és szervezésének alappillére. Vannak komplex ellátást nyújtó csoportok, ahol az együttes elhelyezés mellett széles körű lehetőség nyílik a tipikus és a speciális kezelési igények kielégítésére is. A speciális csoport létrehozásának megfelelően a rá jellemző kezelési szükségletnek megfelelő programot folytat együttes elhelyezés mellett. Az elkülönítés indokolt a negatív hatások elkerülése, valamint eltérő szükségleteik, illetve az adott helyzetre adott intenzívebb reakciók miatt. Ilyen speciális csoportokat képeznek például az első büntényesek, a fiatalok, az időskorúak, továbbá a női elítéltek – akik a kutatás célcsoportját adták (6/2015 (I. 20.) BvOP szakutasítás).

A női kriminalitás kapcsán ellentétes álláspontokkal találkozunk, amelyek a sajátosságokat elfogadva vagy önálló problémaként kezelik, vagy azokat cáfolva az általános bűnözés részeként tekintik (Korinek 2007). Bizonyos szinten mindkét álláspont megállja a helyét. Függetlenül

teni nem lehet az általános bűnözéstől, azonban kutatók által alátámasztott specifikus jellemzőik miatt külön vizsgálatokra érdemes a csoport – többek között a populáció állandósága, aránya, illetve társadalmi vonatkozása okán (Degiorgio 2015; Palmer et al. 2015; Stone–Liddell–Martinovic 2017).

Az eddigi ismeretek tekintetében igazolást nyert, hogy a női fogvatartottak jellemzőik (társadalmi, pszichoszociális, egészségügyi), bűnözési attitűdjük (elkövetési jellemzők, útvonal, rizikófaktor, indíttatás), illetve személyes igényeik (integráció, erőforrások, dezisztencia) miatt a férfiaktól eltérő csoportot alkotnak. Megállapítható, hogy bár a teljes populáció kis részét képezik, egyediségeket mutatnak; például eltérő kommunikációs stílusuk vagy viselkedésmintáik terén. Leginkább mentalitásuk különbözteti meg a nőket a férfiaktól. A függőség, alárendeltség, áldozattá válás fokozottabb veszélyforrás esetükben, szerepük kulturálisan erősen meghatározott.

Az urbanizáció és az emancipáció hatására a női bűnözés struktúrája átalakult. A változás a cselekmények jellegében mutatkozik meg, azonban nem specializálódnak, mint férfi társaik. Inkább körülményeik, mint adottságaik alapján követnek el bűncselekményt. Jellemzően egyedül vagy rövidebb ideig tartó, időszakos csoportban bűnöznek, nem számottevő az életen át tartó, visszaesést generáló kriminális karrier (Gönczöl et al. 2006). Ennek következtében a társak támogatása, befolyása nélkül az elidegenedés fokozódik, esetükben a devianciára való hajlam felerősödik. Fogva tartásukat nehezítő tényező, hogy pszichológiai sajátosságaik miatt eltérő bánásmódot, fokozott figyelmet, odafordulást igényelnek. Esetükben a munkavégzés mellett a szociális kapcsolatok markáns védőfaktoroként szolgálhatnak a büntetés letöltése alatt, amelyek nemcsak a pszichés stabilitást, de a szabadulást követő visszailleszkedést is erősítik.

A reintegrációs célok tekintetében kedvező továbbá, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben a legaktívabb csoport, kulturális téren nagy aktivitást mutatnak. Az izolált, hétköznapitól idegen szabályrendszerre negatívan reagálnak, illetve nehezebben alkalmazkodnak, norma- és értékrendszerük ideiglenesen megváltozik. Fogva tartás során a biztonsági aspektus mellett javasolt preferáltan kezelni a reintegrációs feladatokat, hiszen a rendszeres foglalkoztatás oldja a konfliktusokat, ezáltal a fenyegetések száma is kevesebb. A pszichoszociálisan támogató közeg kialakítása nemcsak a fogvatartotti, de a személyi állomány részéről is egészségmegőrző, proaktív jelleggel bír (Dúll 2012).

Kutatásunk célja a női fogvatartottak nevelési és képzési szempontú profiljának felállítása. A kutatás fókuszában a hazai fogvatartotti állomány ezen kevésbé vizsgált speciális csoportjának vizsgálata áll. Sajátosságaik miatt esetükben más bánásmód és kezelés javasolt, olyan speciális programok alkalmazásával, amelyek kiemelt figyelmet fordítanak a rizikófaktorokra (Czenczer–Ruzsonyi 2019).

Arra a kutatói kérdésünkre kerestünk választ, hogy a jelenlegi börtönoktatás módszertana és tematikája adekvátan illeszkedik-e a női fogvatartottak képességeihez, hogyan járul hozzá a sikeres reintegrációs neveléshez. Kutatásunk ezáltal a reintegrációt támogató törekvések körébe jól illeszkedik, azt biztonsági aspektusból vizsgálja.

Reintegrációs nevelés

A szabadságvesztés során a büntetés-végrehajtás feladata nemcsak a bűnelkövető társadalomtól való elkülönítése, hanem a visszailleszkedésre történő felkészítése is. Az elítéltek társadalmi beilleszkedését elősegítve a munkáltatás, terápiás foglalkoztatás, oktatás, szakmaképzés, szakmai gyakorlatszerzés és egyéb reintegrációs programok segítségével igyekeznek biztosítani a sikeres visszailleszkedést (2013. évi CCXL tv. 83. § (3)). Már Foucault is kitért arra, hogy a fogva tartás beavatkozás nélkül, pusztán az őrzésre fókuszálva nem több, mint professzionális bűnözőképző (Clifford 2001). Az oktatás-képzés jótékony befolyása ismert a börtönrend biztonságos fenntartása, a rezsimek működtetése, illetve az egyéni motiváció, fejlesztés szempontjából. Napjainkban a reintegrációs célokat szolgálva a személyiség, valamint a szociális készségek fejlesztése került fókuszba. A jogi szabályozás központi tevékenységként a foglalkoztatást, azon belül a képzés-oktatást, szakképzést jelöli meg eszközként (2013. évi CCXL tv. 83 §. (3) bekezdés), amely a rehabilitáció, reszocializáció, reintegráció részét képezheti. A felnőttként tanuló réteg számára a tanulás nemcsak a művelődés és fejlődés természetes eszköze (Mócz 2010), de feltétele a munkavégzésnek (Móré–Szabados 2012). A tudás megújítása és megszerzése meghatározza az életút sikerességét, befolyással bír az életvitel kialakítására, valamint a személyiség formálódására.

Az aktivizált fogvatartottak esetében a foglalkoztatás nemcsak a belső biztonság egyik eszköze, de segíti a testi és mentális egészség fenntartását, a társadalmi hasznosság érzését, a társadalomba való reintegrációt, valamint a semmittevés okozta agresszió, illetve depresszió elkerülését (Ács-Bíró 2016; Tóth 2011). Olyan tevékenységi forma, amely a társadalmi hasznosság tudatának kialakításához a legtöbb pedagógiai ismeretet kívánja (6/2015. (I. 20.) BpOP szakutasítás).

Azon erkölcsi kategória elérése, amely kiterjed a demokratikus jogrend betartása, a hazaszeretet, a családi élet és a munkából való kereset biztosítása alegységekre, szinte elérhetetlen magaslatnak tűnik a jelen rendszer adta lehetőségek között. Bár a tevékenységek fő szervezőeleme ezen cél elérése, egyes fogvatartotti csoportok esetében csak az alapvető rend betartása kivitelezhető. Sokan önállóan, felelősséggel nem rendelkező, döntés- és cselekvőképtelen személyek (Erdődi 2002), ezért gondozás vagy gyámság alatt állnak. Azon elítéltek, akik nem képesek vagy nem akarnak dönteni, nem tudnak eljutni a sikeres életvezetés szintjére. Ahogy már az 1900-as évek

végén felismerték, a tudati és akarati állapot, a beszámíthatóság alapvető szükséglet a folyamatban való részvételhez (Földvári 1970). A tevékenység eredményesnek tekinthető már abban az esetben is, ha az egyén a szokások egyre magasabb számú gyakorlásával a függetlenség bizonyos szintjét éri el, és társadalmilag hasznos tevékenységet tud végezni.

A szabadságvesztés-büntetését töltő egyénre Módos (2014: 140) nézetei szerint a büntetés-végrehajtásban a társadalmi adaptáció érdekében, a pedagógia társadalmiasult eszközrendszerével igyekeznek hatni. A nevelést olyan pozitív irányú befolyásolásként definiálják, amely magában foglalja az elítélt megismerését, foglalkoztatását, illetve reintegrációs felkészítését (Köszegi 2010). A reintegrációs folyamat lényege, hogy kompetens szakemberek irányításával, megtervezett körülmények között, célirányos módszerek által segítse a fogvatartottat. Ehhez a motiváció, a modellkövető személyek, az önelátás és döntéshozatal begyakorlása nélkülözhetetlen (6/2015. (I. 20.) OP szakutasítás).

A büntetés-végrehajtás egy speciális terepe a személyiség orientálása, a viselkedés, a tevékenység, továbbá a magatartás befolyásolása által (Módos 1996). A felnőttnevelés ezen speciális ága létjogosultsága és eredményessége tekintetében régóta vitatott téma (Kabódi 1989; Martinson 1974; Preiser 1954), hosszú ideig módszerei, elvei távol álltak a pedagógia tényleges szakmai szempontjaitól. A történelem kedvezőtlen személyi, anyagi és elvi feltételei sokáig kilátástalanná tették a fejlődését. Napjainkban azonban térnyerését követően, valamint a naiv pedagógiai optimizmus jegyeit elhagyva, realisabb szándékot fogalmaz meg a szervezet. Célja a konstruktív életvezetés kialakítása, amely a társadalmilag elfogadott normák mentén szerveződik.

A foglalkoztatást vizsgálva a legnagyobb veszélyt a tétlenség okozhatja, ezért kiemelt jelentősége van nemcsak a szabadulás utáni önfenntartás és önmegvalósítás szempontjából, de az intézeten belül az idő hasznos eltöltése végett a biztonság, valamint a rend megőrzése céljából. A fogvatartottakkal való interakció jellege, gyakorisága és lényege ezért döntő fontosságú (Fliegauf 2009). Az elítéltnak sok esetben saját magával kell megküzdenie, hogy a többségi társadalom által elvárt és elfogadott normáknak megfeleljen, aszerint kommunikáljon, illetve viselkedjen. A biztonságos társadalom érdekében így az érzelem-feszültség szabályozás, a stratégiai gondolkodás, valamint az önkép megváltoztatása elsődleges a siker eléréséhez (Covey 2014).

Képességprofil

A speciálprevenció alapkövetelménye, hogy a szabadságvesztés-büntetés alatt az egyén tulajdonságaira, személyiségére alapozva, őt minél jobban megismerve a hozzá igazított kezelésben részesítse. A női csoport heterogenitása jelentős különbségeket mutat a domináns személyiségjegyek, aktuális állapot, előképzettség, együttmű-

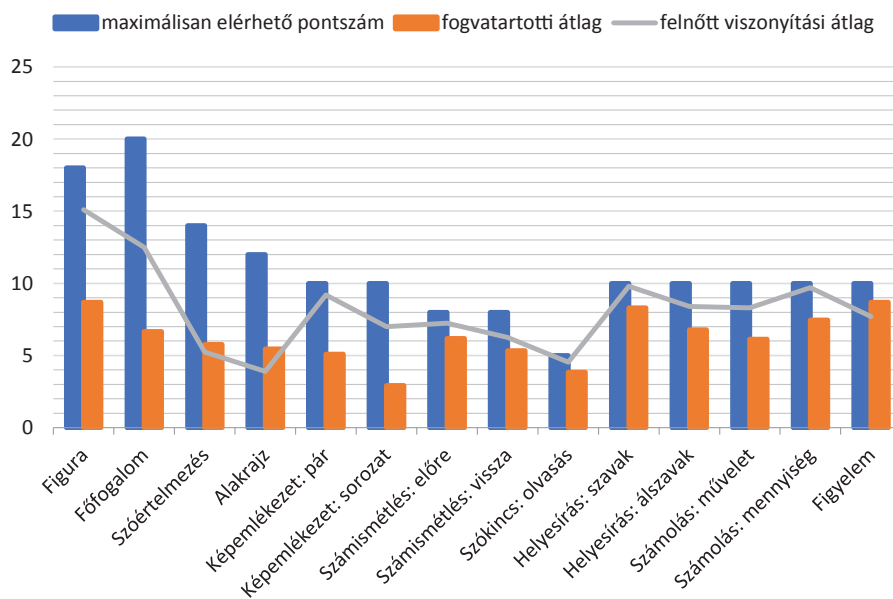
ködési készség és képesség, valamint szociális szint kapcsán. Kevés információval rendelkezünk az erőforrásaik tekintetében a kognitív képességeikről, így vizsgáltunk fókuszát ez adta.

A kutatást a Kalocsai Fegyház és Börtönben folytattuk (2019. 05. 27. – 2020. 03. 30. között), ahol a célcsoportot a jogerősen szabadságvesztésüket fegyház, börtön végrehajtási fokozatban töltő, szabadulás előtt álló női fogvatartottak alkották (N = 81). A vizsgálat során dokumentumelemzést, szakirodalmi metaanalízist, továbbá a börtönoktatás rendszerébe egyszerűen beépíthető és alkalmazható mérőeszközt használtunk.

A képességek vizsgálata, így vizsgálati módszerei is szerteágazóak. A választásunk a Kognitív Profil Tesztre esett, amely egy nemzetközi összehasonlító vizsgálatban használt teszt Gyarmathy Éva által átdolgozott magyar adaptációjának felnőtteknél alkalmazható változata. A felvétel több ülésben, csoportos formában, papíralapon zajlott személyesen. A Ian Smythe, angol szakember által megalkotott International Cognitive Profil Test (Smythe 2002) több nyelvre lefordított vizsgálati eljárás, a diszlexia különböző nyelveken való megjelenésének sajátosságait vizsgálja (Smythe–Gyarmathy–Everatt 2002). Ennek a tesztnek a magyar változata képezte a Kognitív Profil Teszt alapját. A teszt a kognitív képességek struktúrájának vizsgálatára használható, amelynek eredményei felhasználhatók az oktatás és általános képességvizsgálat területén. A teszt három fő területen méri a kognitív működést: értelmi képességek, információfeldolgozás, iskolai készségek. A csoport átlageredményeit egymintás *t*-próbával a nagy mintán nyert sztenderd eredményekhez hasonlítottuk. Az eljárással az egyéni ismerveken túl csoportprofil is alkotható, megkönnyítve ezáltal a fejlesztő tanítás megtervezését.

Az eredmények alapján elmondható, hogy a hipotézis két rész kivételével alátámasztást nyert. Az *alakrajz* és a *figyelem* feladat kivételt képez, mert ezeknél a teljesítménymutatóknál a női fogvatartottak átlaga magasabb lett statisztikailag is kimutatható módon ($p = 0,000$), mint a felnőtt viszonyítási populációé. A feladatok a megismerés területén a rövid távú memória, valamint a vizuális feldolgozás fejlettségét mutatják. A kiemelkedő eredményekre magyarázatot adhatnak a csoport nemi jellemzői, bűnözői sajátosságai, amit tovább fokoz a zárt intézeti közeg. A szabadságvesztés-büntetés letöltése során az egyén izolált környezetben, merev szabályok szerint él, a prizonizáció részeként érinti a tétlenség. Az ingerszegénység felerősíti a megfigyelés fejlődését, ami a nők esetében a közegspecifikus önvédelmi technika részét képezheti.

Emellett a *szóértelmezés* az a szempont, ahol a női fogvatartottak, valamint a felnőtt viszonyítási populáció átlagos eredménye nem tér el egymástól érdemben ($p = 0,192$). A többi teljesítménymutató esetén viszont az adatok alátámasztották az alternatív hipotézist, mivel 1%-os szignifikanciaszint mellett is érdemben alulmúlja a női fogvatartottak átlageredménye a felnőtt viszonyítási

1. ábra | Női fogvatartottak kognitív profiljának területek szerinti eredményei (N = 81)
 Forrás: saját szerkesztés

populációét ($p < 0,01$). A vizsgált csoport erősségei a *figyelem* és a *holisztikus gondolkodás*, azonban jelentős lemaradást mutat az *iskolai készségek*, *absztrakció*, valamint a *szekvenciális gondolkodás* terén (Ács-Bíró 2021). Az edukatív intelligencia ezen területei nemcsak az iskolai beválás, de a konstruktív életvezetés alapfeltételei is, így kiemelt figyelmet érdemel, fejlesztésük bármilyen kezelést/oktatást/képzést megelőzően javasolt.

Konklúzió

A kulturális szint határozza meg a társadalmi szereplők gazdasági és társadalmi feltételeit, valamint körülményeit (Burke 1997; Durkheim 1996; Revel 1986), amelyek révén egy társadalmi csoport magáénak érezhet egy adott reprezentációs rendszert vagy értékrendet (Di Blasio-Ács-Bíró 2019). Ha a kulturális különbségeket a társadalom nem képes kezelni, az elmaradások társadalmi és gazdasági hátrányt eredményeznek. A fogvatartottak alapvetően összetett problémahálával küzdenek. Kognitív deficitek, részképességzavarok, iskoláztatási hátrány, alapvető műveltség hiánya, funkcionális analfabetizmus jellemzi őket már bekerüléskor (Eggleston 1991: 16; Gemignani 1994: 2; Stephens 1992), ami szabaduláskor csak tovább fokozódik a börtönártalmak, illetve a büntetett előélet miatt. A prizonizáció hatása nyomot hagy a beilleszkedés, kommunikáció, problémamegoldás, illetve önbecsülés területén, valamint nagyobb arányban komoly magatartás-, viselkedés- és személyiségzavart okozhat (Gemignani 1994: 3; Paul 1991). A szabadulás utáni életben való beválás, a normakövető, sikeres bűnismétlést kerülő magatartás közös érdek, amely a biztonságos társadalom egyik alapját adja. Ebből kifolyólag nem elha-

nyagolható tényező, hogy a fegyházban töltött idő hogyan telik, és milyen többlettel kerül ki onnan a bűnelkövető.

A büntetés-végrehajtási intézetekben a reintegrációt támogató tevékenységek köre széles, az oktatás kiemelt jelentőséggel bír a folyamat során. A hatékony felkészítéshez azonban nélkülözhetetlen a célcsoport ismerete, valamint a legújabb kognitív pedagógiai eredmények felhasználása.

Több területet mérő komplex tesztljárással megismertük a fogvatartottak kognitív profilját – annak erősségeit és gyengeségeit –, amely a hatékony oktatást elősegítve képet ad a képességstruktúráról. Eredményeink alapján e tekintetben elmondható, hogy a vizsgált csoport jelentős eltérést mutat a viszonyítási pontként szolgáló felőtt populáció jellemzőihez képest. A figyelem, illetve a holisztikus gondolkodás kivételével nagy elmaradás mutatkozik az iskolai készségek (*olvasás, írás, számolás*) mellett a szókincs, az absztrakció, valamint a szekvenciális gondolkodás terén. A reintegrációt támogató életvezetési stratégia kialakításához szükséges kognitív területek hiánya ezáltal jelentős. A devianciákat halmozó bűnözői életmódba való visszaesés lehetősége fokozott, amelyen az intézetben megvalósuló oktató-fejlesztő lehetőségek hatékonysága sem változtat. Az oktatás iskolai keretei kevésbé nyújtanak megfelelő fejlődési lehetőséget a fogvatartottaknak, mivel a többségtől eltérő populáció számára a többségi iskolában használt módszerek nem előrevívők. Az életszervezéssel, pozitív értékrend megalapozásával, a fejlesztő környezet biztosításával az önállósodás fejlődik. Ahogy a benti, úgy a kinti iskola is kevésbé követi a társadalmi-kulturális változásokat, amelyek az életet meghatározzák, ezáltal a beilleszkedés esélyét csökkenti. A családi háttér nagyban befolyásolja az

egyen intellektuális és testi fejlődését, kitörési pontot – a szociálpolitikai kérdéseket leszámítva – az oktatás nyújthat a társadalmi meghatározottságból.

A prizonizáció mellett, a börtönkörnyezetben pozitív lehet a foglalkoztatás és képzések kompetenciafejlesztő hatása, amely az önhatékonyság érzését fokozza a fogvatartotti körben. Az egyén magatartás-változásának hátterében az oktatás-képzés hangsúlyossá válik, a mentalitás társadalmilag elfogadott normáihoz igazodását eredményezheti (Di Blasio–Ács-Bíró 2019). A foglalkoztatás azonban önmagában nem elégséges. Járulékosan a pszichopedagógia konzultatív és segítő (akár gyógypedagógiai) módszerei, művészetterápiás eljárásai, továbbá a megfelelő környezeti és infrastrukturális lehetőségek erősíthetik eredményességét.

A nyitott börtönépítészeti elv szerint a biztonsági szemlélet dominanciája visszább szorul, az egyéni felelősségvállalás kerül központba. Főként angolszász és skandináv országok mintáján nagyobb teret ad a társas közeg, a fejlődés, valamint a sikeres visszailleszkedés kapcsán. Alkalmazása azonban kizárólag olyan egyének esetén járhat sikerrel, akik változásra motiváltak, képesek és alkalmasak a személyiségfejlődés tekintetében.

Az alternatív büntetések, félig szabad rezsimek és más rugalmas büntetés-rendezések előtérbe helyezése szükséges az egysíkú bebörtönzéssel szemben (Vókó 2012), a nevelési paradigma megerősítéséhez. Viszont fontos, és minden visszailleszkedési, helyreállítási nevelő folyamat szükséges feltétele, hogy ne csak bűnözőként lássanak valakit. A rehabilitációs ideológia öt komponense: munka, iskola, erkölcsi hatás, fegyelmezés, érzelmi képességek orvoslása – amely adekvát érzelmi képességek meglétét feltételezi minden fél részéről.

Abban az esetben, amennyiben a detotalizálódás irányába mozdult el a szervezet a jogharmonizáció végett, a társadalom attitűdje nem követte a változást. Továbbra is a biztonság illúziója, a retribúciós szemlélet, a rehabilitációban való hitetlenség, az elzáráscentrikus büntetés jellemzi (Fliegauf 2008). A hatékony neveléstudományi munka alapfeltétele a kollektív felelősség és a rendszer-szemlélet erősítése.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet reflektálása a helyzetre kedvező a különböző platformokon való megjelenéssel, amely nemcsak a társadalmi érzékenyítés jó eszköze, de a kedvezőbb pályakép kialakításához, a közvélemény reális tájékoztatásához, valamint a fogvatartotti világ megértéséhez is hozzájárul. Az átmeneti időszak vívmányai a progresszív rezsimek kategóriák, a kondicionálás bevezetése, a pártfogó felügyelő tevékenysége, a segítő szakemberek bevonása központi pályázatok, illetve civil szervezetek által új korszakot nyit a büntetés-végrehajtásban. De ahogy Vókó György (2012: II/a) bekezdés) írja: „Messze állunk még azonban attól a börtönigazgatási modelltől, amelyben a fogva tartott ember megtartja mindazokat az »emberi és állampolgári jogokat, amelyek »összeegyeztethetők» a büntető szankció végrehajtásával és az intézmény biztonságával«. Márpedig ez az egyedüli lo-

gikai elv, ha a szabadságfosztó büntetés valójában nem száműzés, ami végképp megszabadítja a társadalmat a »normális« életre alkalmatlan elemektől, hanem épp fordítva, többé vagy kevésbé hosszú menet a börtönből való kijövet felé.» A börtön tekintélyelvű, természetellenes, korlátozó rendszeréhez való alkalmazkodás a védekező mechanizmusok erősödéséhez (Huszár 1995) és az autonómia leépüléséhez vezet, nem tekinthető pozitív változásnak sem a reintegrációs célt, sem a személyiségfejlesztést szem előtt tartva. A büntetés-végrehajtás nem teremthet eleve alkalmatlan helyzetet, hiszen célja a hátrányok kiegyenlítése, az egyén magatartásának áthangolása. A diszfunkcionális hatások involválásának elkerülése érdekében az integráció megvalósítása és a biztonsági célkitűzés összekapcsolása gondos mérlegelést kíván, egységes nézet és hozzá kapcsolódó módszertan kidolgozását.

Irodalomjegyzék

- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, intézkedések, egyes kényszerintézkedések és szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 6/2015. (I. 20.) BvOP szakutasítás a fogvatartottakkal kapcsolatos reintegrációs feladatok végrehajtására vonatkozó Módszertani Segédanyag Gyűjtemény kiadásáról
- Ács-Bíró A. (2016) Szakképzés és foglalkoztatás a rácsok mögött. Tapasztalatok a Kalocsai Fegyház és Börtönben. EDU Szakképzés-és Környezetpedagógia Elektronikus Szakfolyóirat. Vol. 6. No. 3. pp. 147–156.
- Ács-Bíró A. (2021) A női fogvatartottak érdeklődési profilja. Rendvédelem, Vol. 10. No. 1. pp. 158–170.
- Burke, P. (1997) Strengths and Weaknesses of the History of Mentalities. In: Burke, P.: Varieties of Cultural History. Cornell University Press, pp. 162–182.
- Clifford, M. (2001) Political genealogy after Foucault. Routledge, Savage identities
- Covey, S. R. (2014) A kiemelkedően eredményes emberek 7 szokása. Az önfejlesztés kézikönyve. Budapest, Bagolyvár Trade Kft.
- Czenczer O. & Ruzsonyi P. (2019) Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek. Budapest, Dialógus Campus Kiadó
- Degiorgio, L. (2015) Establishing construct and predictive validity of the Prison Inmate Inventory for use with female inmates. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology. Vol. 59. No. 2. pp. 196–210.
- Di Blasio, B. & Ács-Bíró A. (2019) Mentalitáskutatás pszichopedagógiai szempontból női fogvatartottak körében. In: Tóth P. et al. (szerk.) Neveléstudományi kutatások a Kárpát-medencei oktatási térben. IV. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia Tanulmánykötete. Nagyvárad
- Dúll A. (2012) Környezet – pszichológia – egészség. In: Demetrovics Zs. et al. (szerk.) Az egészségpszichológia elmélete és alkalmazása I. Budapest, Eötvös Kiadó. pp. 337–392.
- Némedi Dénes (1996) Durkheim: Tudás és társadalom. Áron Kiadó. <https://docplayer.hu/27347261-Durkheim-tudas-es-tarsadalom-nemedi-denes.html> [2020. 05. 24.]
- Eggleston, C. R. (1991) Correctional education professional development. Journal of Correctional Education, Vol. 42. No. 1. pp. 16–22.

- Erdődi O. (2002) Gondolatok a fogvatartott nők kezelésével, nevelésével összefüggő egyes kérdésekről. *Börtönügyi Szemle*, Vol. 21. No. 1. pp. 33–38.
- Fliegauf G. (2008) Mennyiben változott a börtön társadalmi funkciója az elmúlt öt év során? A totális intézmények elméletének kritikája. (2. rész). *Börtönügyi Szemle*, Vol. 27. No. 2. pp. 57–72.
- Fliegauf G. (2009) A differenciált asszociációs elmélet és a kognitív behavior terápia kapcsolata. A börtön mint a kriminológia és a szociálpszichológia érdeklődésének metszéspontja. *Börtönügyi Szemle*, Vol. 28. No. 3. pp. 83–96.
- Földvári J. (1970) A büntetés tana. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Gemignani, R. (1994) Juvenile correctional education: A time for change. Office on Juvenile Justice and Delinquency Prevention. *Juvenile Justice Bulletin*, Vol. 8. No. 10. pp. 2–4. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED382861.pdf>
- Gönczöl K., Kerecsi K., Korinek L. & Lévy M. (szerk.) (2006) Kriminológia – szakkriminológia. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.
- Kabódi Cs. (1989) Alternatívitás és az emberi szabadságjogok, különös tekintettel nemzetközi szerződéseinkből fakadó kötelezettségeinkre. Budapest, Kézirat
- Korinek L. (2007) Nemek, szexualitás és bűnözés. In: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.) Tanulmányok „A közigazgatási szervek, önkormányzatok és a civil szervezetek együttműködésének lehetőségei az emberkereskedelem áldozatává válásának megelőzésében” című konferenciáról. Pécs, Pécsi Határőr Közlemények VIII., 2007, 19. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/2007/VIII/korinek.pdf> [2020. 06. 01.]
- Kószegi Sz. (2010) A fogvatartottak oktatása és képzése. *Börtönügyi Szemle*, Vol. 29. No. 3. pp. 55–62.
- Martinson R. (1974). What works? Questions and answers about prison reform. *Public Interest*, 10(35), 22–54.
- Mócz D. (2010): Az élethosszig tartó tanulás jelentősége a 40–50 éves korosztály életútjában. *Iskolakultúra*, Vol. 20. No. 4. pp. 3–15.
- Módos T. (1996) Kérdőjelek. Nevelés, átnevelés, netán valami más? *Börtönügyi Szemle*, Vol. 15. No. 4. pp. 87–93.
- Módos T. (1998) Büntetés-végrehajtási nevelés. Budapest, Rejtjel
- Módos T. (2003) A reszocializáció módszertana. Módszertani kézikönyv. Budapest, Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár, 2003/3.
- Módos T. (2014) Visszatekintés a büntetés-végrehajtási nevelés elmúlt negyven évére. In: Deák F. – Pallo J. (szerk.) *Börtönügyi kaleidoszkóp*. Ünnepi kötet dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére. Budapest, Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa. pp. 132–145.
- Móré M. & Szabados Gy. N. (2012) A felnőttképzésben szerzett munkatapasztalatból származó tudás elismertetése a felsőoktatásban. In: Juhász E. – Chrappán M. (szerk.) *Acta Andragogiae et Culture* 24. Debrecen, Debreceni Egyetem, pp. 352–358.
- Némedi D. (1996) Durkheim: Tudás és társadalom. Budapest, Áron Kiadó, <https://docplayer.hu/27347261-Durkheim-tudas-es-tarsadalom-nemedi-denes.html> [2020.05.24.]
- Palmer, E. J., Hatcher R. M., McGuire, J. & Hollin, C. R. (2015) Cognitive skills programs for female offenders in the community: Effect on reconviction. In: *Criminal Justice and Behavior*. Vol. 42. No. 4. pp. 345–360.
- Paul, M. (1991) When words are bars. Ohio, Core Literacy. Kitchener
- Polgár A. (2017) Ad dies vitae. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása. Doktori (PhD) értekezés, Pécs
- Preiser, W. (1954) Das Recht zu strafen. Festschrift für Edmund Mezger zum 70. Geburtstag. München–Berlin
- Revel, J. (1986) Outillage mental. In *Dictionnaire des sciences historiques*. Dir. A. Burguiere. Paris, Presses Universitaires de France. pp. 497–498.
- Ruzsonyi P. (2003) A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai. Budapest, Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár, 2003/2.
- Smythe, I. (2002) Cognitive factors underlying reading and spelling difficulties: a cross linguistic study. Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy, Department of Psychology, School of Human Sciences, University of Surrey, Guildford, UK
- Smythe, I., Gyarmathy É. & Everatt, J. (2002) Olvasási zavarok különböző nyelveken: egy nyelvközi kutatás elméleti és gyakorlati kérdései. *Pszichológia*, Vol. 22. No. 4. pp. 387–406.
- Stephens, R. (1992) To what extent and why do inmates attend school in prison. *Journal of Correctional Education*, Vol. 43. No. 1. pp. 52–56.
- Stone, U., Liddell, M. & Martinovic, M. (2017) Incarcerated mothers: Issues and barriers for regaining custody of children. *The Prison Journal*, Vol. 97. No. 3. pp. 296–317.
- Tóth M. (2011) Női elítéltek mentális egészségének pszichoszociális meghatározói börtönkörnyezetben. In: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.) Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, No. 12. pp. 125–132.
- Vókó Gy. (2012) A büntetési teóriák racionalitásai. <https://ujbtk.hu/dr-voko-gyorgy-a-buntetesi-teoriak-racionalitasai/> [2020. 02. 10.]
- Zehr, H. & Toews, B. (2004) *Critical Issues in Restorative Justice*. Criminal Justice Press and Cullompton. Willian Publishing. Devon UK. pp. 387–400.